

УДК 821.161.2-21Сам7Жер.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-1-26>

Світлана АНТОНОВИЧ,

orcid.org/0000-0002-8553-820X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри історії української літератури

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(Харків, Україна) *antonovych.s@gmail.com*

Анастасія ШУЛІК,

orcid.org/0009-0000-5832-5412

студентка IV курсу філологічного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(Харків, Україна) *shulikanastasia01@gmail.com*

ОБРАЗ ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ В ДРАМІ У. САМЧУКА «ЖЕРТВА ПАНІ МАЇ»: ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню образу головної героїні в п'єсі «Жертва пані Маї» українського еміграційного митця Уласа Самчука. Твір написаний 1940 року та є одним з прикладів художнього осмислення кризових моментів історії, адже акумулює в собі роздуми над роллю і місцем жінки у світі, інстинктом продовження роду, чистотою раси, концепцією Нової Європи, впливом війни на світогляд людини тощо. У роботі наголошено, що увиразнити актуальні проблеми, насамперед морально-етичного характеру, У. Самчук допомогло зображення прихильниці концепції Нової Європи – типової представниці свого часу.

Головна героїня твору У. Самчука – пані Мая – приваблива, освічена жінка тридцяти років, яка вважає своїм громадянським обов'язком дати повноцінне потомство. Вона захоплена ідеями Нової Європи, популярними в 30–40-х роках XX століття. Пані Мая переконана, що треба дбати про чистоту раси, а тому зосереджена на пошуку ідеального чоловіка, гідного продовжити рід. Материнство для неї – це жертва, яку жінка готова принести заради виконання свого громадянського обов'язку. У п'єсі У. Самчука головна героїня змальована амбі-валентною особистістю: з одного боку, вона сильна, освічена, самовпевнена, намагається жити за власними принципами, але з іншого боку, попри показну незалежність, відчуває внутрішню самотність і розчарування, бо не може повністю реалізувати своїх амбіцій та прагнень.

У. Самчук не розкриває в тексті, за який вчинок пані Мая опинилася в суді, що дає можливість постійно тримати читача в напрузі та фокусувати його увагу на обговоренні морально-етичних, суспільно-політичних, філософських питань. У розвідці висловлено припущення, що таким чином автор змушує замислитися, якою ж є справжня жертва людини у світі, сповненому радикальних поглядів, абсурдних ідеологічних переконань, амбівалентних позицій.

У статті акцентовано увагу, що внутрішній світ головної героїні як прихильниці ідеї Нової Європи насправді дисгармонійний, сповнений внутрішніх протиріч.

У. Самчук у драмі «Жертва пані Маї» не тільки відображає реалії 1930–1940-х років, а й порушує питання ціннісних орієнтирів, що має універсальне значення для будь-якого історичного періоду.

Ключові слова: Улас Самчук, драматургія, п'єса, образ, головна героїня.

Svitlana ANTONOVYCH,

orcid.org/0000-0002-8553-820X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of History of Ukrainian Literature

V. N. Karazin Kharkiv National University

(Kharkiv, Ukraine) *antonovych.s@gmail.com*

Anastasiia SHULIK,

orcid.org/0009-0000-5832-5412

4th year Student at the School of Philology

V. N. Karazin Kharkiv National University

(Kharkiv, Ukraine) *shulikanastasia01@gmail.com*

THE IMAGE OF THE MAIN CHARACTER IN U. SAMCHUK'S DRAMA “THE VICTIM OF PANI MAYA”: FEATURES OF CREATION

The article is devoted to the study of the image of the main character in the play «The Victim of Pani Maya» by the Ukrainian emigrant writer Ulas Samchuk. The work was written in 1940 and is one of the examples of artistic comprehension of crisis moments in history, as it accumulates reflections on the role and place of women in the world, the

instinct for procreation, racial purity, the concept of New Europe, the influence of war on a person's world outlook etc. The work emphasizes that U. Samchuk was helped to express current problems, primarily of a moral and ethical nature, by the image of a supporter of the concept of New Europe – a typical representative of her time.

The main character of U. Samchuk's work is Pani Maya. She is an attractive, educated woman of thirty years old, who considers it her civil duty to give full-fledged offspring. She is fascinated by the ideas of the New Europe, popular in the 30s and 40s of the 20th century. Pani Maya is convinced that it is necessary to take care of the purity of the race, and therefore she is focused on finding a perfect man worthy of continuing the family. For her, motherhood is a sacrifice that a woman is ready to make for the sake of fulfilling her civil duty. In U. Samchuk's play, the main character is depicted as an ambivalent personality: on the one hand, she is strong, educated, self-confident, tries to live by her own principles, but on the other hand, despite her apparent independence, she feels inner loneliness and disappointment, because she cannot fully realize her ambitions and aspirations.

U. Samchuk does not reveal in the text for what action Pani Maya ended up in court, which makes it possible to constantly keep the reader in suspense and focus his attention on discussing moral, ethical, socio-political, and philosophical issues. The investigation suggests that in this way the author makes us think about what a real human sacrifice is in a world full of radical views, absurd ideological beliefs, and ambivalent positions.

The article emphasizes that the inner world of the main character as a supporter of the idea of a New Europe is actually disharmonious, full of internal contradictions.

U. Samchuk in the drama «The Victim of Pani Maya» not only reflects the realities of the 1930s–1940s, but also raises the issue of value orientations, which has universal significance for any historical period.

Key words: Ulas Samchuk, dramaturgy, play, image, main character.

Постановка проблеми. Українська еміграційна драматургія середини ХХ століття завжди була одним із важливих засобів відображення суспільно-політичних, морально-етичних, філософських та інших проблем свого часу. Письменники часто відгукувалися й на актуальні мистецькі тенденції та художні експерименти на рівні змісту й форми, що давало можливість всебічно розкрити авторський задум. У цій царині літератури яскравими є художні здобутки І. Багряного, Л. Коваленко, Ю. Косача, І. Костецького та ін. Цікавими для аналізу постають і малодосліджені п'єси Уласа Самчука, у яких порушуються проблеми війни, окупації, утисків українців, духовного та культурного занепаду особистості ХХ століття тощо. Показовою є драма «Жертва пані Маї» (1940) як приклад художнього осмислення кризових моментів історії та місця людини в них.

Аналіз досліджень. Здійснений огляд літературно-критичних праць засвідчив, що вивчення п'єси «Жертва пані Маї» У. Самчука фактично почалось лише за часів незалежної України. Твір (як і решта п'єс автора – «Слухайте! Слухайте! Говорить Москва!» (1930), «Шумлять жорна» (1947)) увійшов у сучасний літературознавчий простір з легкої руки І. Руснак. У низці ґрунтовних досліджень науковиця приділяє увагу різним аспектам драматургії письменника – проблематиці, образній системі, поетиці тощо. І. Руснак переконує, що твір «Жертва пані Маї» У. Самчука має виразні ознаки етичного інтелектуалізму (Руснак, 2010: 48–49). Своєю чергою О. Вісич небезпідставно зосереджується на вивченні метадраматичних засобів у драматургії У. Самчука, зокрема йдеться про специфіку художнього простору в п'єсах митця (Вісич, 2024). Т. Домбровська звертається «до художніх часопросторів духовного вибору й інте-

лектуально-філософських ідеалів “нової драми”» У. Самчука (Домбровська, 2023: 218). Цікавою є розвідка І. Кінчак, у якій авторка робить спробу простежити наскрізний образ радю в драматургічному доробку українського митця (Кінчак, 2024). Як бачимо, окремо образ головної героїні в драмі «Жертва пані Маї» У. Самчука не вивчався.

Мета статті – проаналізувати особливості зображення головної героїні в п'єсі «Жертва пані Маї» У. Самчука, що допоможе глибше зрозуміти ідейний зміст драматичного твору автора.

Виклад основного матеріалу. Драма «Жертва пані Маї» була написана в Празі 12 лютого 1940 р., але довгий час її не видавали. Уперше текст з'явився друком уже за часів незалежної України. Композиційно драма «Жертва пані Маї» складається з трьох дій, але з невідомих причин У. Самчук не дописав останньої, тому твір вважається незавершеним (Руснак, 2010: 45).

У. Самчук розпочинає драму прологом, у якому читач уперше знайомиться з головною героїнею – пані Маєю. За сюжетом, жінка постає перед судом, який намагається зрозуміти мотиви її вчинків: «Не хочемо вас засудити. Хочемо вас зрозуміти, розгадати основні мотиви вашої драми і по можливості допомогти вам...» (Самчук, 2020: 78). Активізувавши таким способом увагу й інтерес читача, автор далі у творі прагне долучити його до осмислення порушених й актуальних для Європи 30–40 років ХХ століття проблем, поступово ніби натякаючи на причини, які могли б привести героїню до суду, але так їх і не розкриває.

Концептуально важливим для розуміння п'єси У. Самчука й образу головної героїні є заголовок – «Жертва пані Маї», який фокусує увагу на центральній ідеї твору: ідеться про ту жертву, яку Мая мусить принести заради власного щастя.

Читач може припустити, що історія буде зосереджена навколо вчинків Маї. Проте заголовок – не лише вказівка на конкретні дії героїні, а й натяк на внутрішню боротьбу в процесі досягнення мети.

Тож, центральним персонажем твору є пані Мая – приваблива, освічена жінка тридцяти років. В описі кімнати головної героїні натрапляємо на «легкі металеві меблі», «модні картини» (Самчук, 2020: 80), що свідчить про її захоплення мистецтвом і певний рівень знань у цій сфері. Це допомагає не лише краще зрозуміти персонажа, а й розширює контекст, у якому розгортаються події.

Пані Мая хоче самореалізуватися як жінка і як мати, віднайти гармонію між власним бажанням та суспільним обов'язком. Ідеальною метою цієї дійової особи є виконати громадянський обов'язок і дати повноцінне потомство (Руснак, 2010: 47). Як справедливо зазначає О. Вісич, героїня «у пошуках гідного чоловіка прагне всі свої фізичні, інтелектуальні, фінансові ресурси й чесноти покласти на вівтар чистої нації» (Вісич, 2024: 63). На підтвердження звучить репліка самої пані Маї: «У нас стільки говориться про відновлення культу матері. Я готова понести цю жертву» (Самчук, 2020: 80–81).

Цілком погоджуємося з думкою І. Руснак, відповідно до якої у творі драматичний конфлікт «розгортається навколо морально-етичних проблем, які гостро постали перед Європою 1930–1940-х рр. і були пов'язані з початком Другої світової війни та проголошеними нацистами концепціями Нової Європи, місця арійських і неарійських народів у світі, чистоти раси тощо» (Руснак, 2010: 45).

У. Самчук наводить цікаві художні деталі, які розкривають світогляд пані Маї, підкреслюють захоплення жінки новітніми ідеями, що почали панувати в Європі. Наприклад, свою служницю вона називає Лівією – на честь римської політичної діячки, подарованого Едуардом Гріном папугу нарекає Августом, а кобилу Ріа описує як «чудову звірину. Нею варто похвалитись...» (Самчук, 2020: 105). Ці деталі не випадкові – вони вказують на переконання героїні, відображають популярну в 30–40-х рр. XX ст. концепцію Нової Європи, до якої схилилася Мая, і свідчать про її погляди щодо війни та суспільних змін.

Протягом твору дізнаємося, що головна героїня раніше вже перебувала в шлюбі, але чоловік загинув на копальні. Пані Мая переживає, що у свої тридцять років досі не знайшла чоловіка та не народила дітей. Вона поклала надії на шлюб із військовим Альбертом Самом, однак той був змушений поїхати «на цілих два роки» (Самчук, 2020: 80). Попри прагнення мати чоловіка, жінка не готова поєднати свою долю з ким завгодно: для неї важливо, щоб обранець був «рівний собі», тобто самій Маї, і гідний продовжити чистоту раси: «Я хочу мужа. Дійсного мужа. Одного з

тих, що там десь літають, що б'ються на фронтах, що чуються в Європі, мов у власній робітні» (Самчук, 2020: 87). Лише за таких умов героїня погодиться стати матір'ю. Ця ідея проходить лейтмотивом через увесь твір і, за спостереженням І. Руснак, перегукується з твердженнями Гітлера про те, що «сім'я – не самоціль, вона слугує вищій меті – збільшенню і збереженню людського роду й раси» (І. Руснак, 2010: 46). Пані Мая розмірковує: «Бо нащо наша наука про раси, про надлюдину, про місію європейця, коли ми будемо паруватись, мов дикі коти» (Самчук, 2020: 87).

Загалом головна героїня у творі У. Самчука змальована як сильна, освічена, самовпевнена особистість, яка порушує філософські питання й намагається жити за власними принципами. Проте, попри показну незалежність, вона відчуває внутрішню порожнечу, самотність («ще стільки перед нами ночі і самоти» (Самчук, 2020: 98)) і розчарування, бо не може повністю реалізувати своїх амбіцій та прагнень, зокрема знайти гідного чоловіка. Це породжує дисгармонію між її власними цінностями та ідеями, популярними в тогочасній Європі.

Цікаво, що в драмі наявні «любовні трикутники»: Мая – Фріц (військовий) – Ада (подруга Маї) та Фріц – Мая – Грін (директор підприємства), – взаємовідносини в межах яких допомагають глибше розкрити порушені суспільно-політичні та морально-етичні проблеми, пов'язані з місцем і роллю жінки в суспільстві, з нацистською концепцією Нової Європи. Драма У. Самчука ніби поліідейний плацдарм, де звучать різні точки зору, сповідувані персонажами щодо проблем взаємин між чоловіком і жінкою, інстинкту розмноження, продовження роду, розвитку цивілізації, вищості культури тощо. Важливо, що стосунки між персонажами ускладнюються специфічним світобаченням Маї, її переконаннями та прагненням справжнього кохання: «Моя боротьба буде так само відважна і рішуча, як боротьба наших вогневих відділів над Варшавою. І врешті-решт я переможу» (Самчук, 2020: 97), – говорить героїня про боротьбу за власне щастя.

Один з дійових осіб драми, директор великого підприємства Едуард Грін, працював з покійним чоловіком пані Маї. У перших двох діях цей персонаж майже не висловлює своїх справжніх поглядів щодо суспільно-політичної ситуації в Європі 30–40-х рр. XX ст. Насамперед він прагне сподобатися пані Маї: «Вас я люблю» (Самчук, 2020: 88). Однак потім, остаточно усвідомивши, що не зможе бути з головною героїнею, Грін нарешті відкрито висловлює свої думки щодо концепції Нової Європи й демонструє роздратування нескінченними розмовами про нові ідеї та епохи: «Велика епоха! Великі діла! Новий Рим... Август, Лівія... Навкруги самі натяки на велике...» (Самчук, 2020: 119). Його слова допомагають реци-

п'єнту увиразнити певною мірою абсурдність поглядів і прагнень Маї, продиктованих ідеєю Нової Європи.

Не менш значущим для розуміння як концепції п'єси, так і образу головної героїні є образ німецького сотника Фріца Кольберта – знайомого Маї зі студентських часів. Фріц сприймає війну як неминучий етап розвитку цивілізації, можливість утвердити расову перевагу та поширити вплив на «дику» Східну Європу. Він із презирством та іронією говорить про політичних суперників, підкреслюючи їх «відсталість»: «А які у них дороги, мешкання... Жах! Ми загрузали з танками на дорогах, ніби серед якогось болота...» (Самчук, 2020: 94). Прикметно, що Фріц беззастережно вірить у правоту керівників своєї держави, вважаючи їхню політику не лише необхідною, а й корисною для всього людства.

Стосунки між Фріцом і пані Маєю є багатогранними, адже вони ґрунтуються не лише на взаємному почутті, а й на схожому світогляді. Для жінки він уособлює ідеал чоловіка – сильного, розумного, фізично досконалого: «А які у нього шляхетні руки, мова, вигляд. Такого мати мужа, батька... Діти... Уяви собі дітей від такого здорового, міцного мужа... Це ж раса...» (Самчук, 2020: 106). Письменник залишає відкритим питання подальшої долі цієї пари, даючи читачеві простір для роздумів.

У. Самчук створює ще один «любовний трикутник», до якого входять Фріц, Мая та Ада – давня приятелька головної героїні. Ада контрастує з пані Маєю, адже не цікавиться філософськими питаннями, не намагається змінити себе через боротьбу із зовнішнім світом. Ця дійова особа «легка» вдачею, веде богемний спосіб життя («Я люблю театр, кіно, взагалі все, що може бавити» (Самчук, 2020: 105)), що, на думку О. Вісич, є «формою втечі від реальності війни, її штучної логіки, яку, на відміну від юної подруги, намагається осягнути пані Мая» (Вісич, 2024: 62). Прикметно, що Ада теж закохана у Фріца. Однак її почуття не знаходять взаємності. Вона переживає через те, що її уявлення про Фріца як про ідеального чоловіка не збігається з реальністю.

У драмі «Жертва пані Маї» порушується широкий спектр важливих і актуальних питань, що стосуються як морально-етичної, так і суспільно-політичної, філософської сфер. Однією з ключових проблем є роль і становище жінки в суспільстві, які тісно пов'язані з материнством та взаємовідносинами з чоловіками. Протягом усього твору головна героїня прагне усвідомити та довести свою значущість у цьому світі. Пані Мая підходить до вибору чоловіка раціонально, вважаючи важливим знайти рівного собі партнера, якого вона зможе слухати, який її підтримає та якому довірятиме (Самчук, 2020: 97), а головне – який буде гідним продовжити «чистоту

нації». Материнство для неї – це жертва, яку жінка готова принести. Таке ставлення до народження дітей, на нашу думку, відображає не лише вплив ідей Нової Європи на суспільство, а й прагнення Маї подолати внутрішню порожнечу, знайти себе та сенс життя.

Упродовж п'єси намагаючись знайти своє місце у світі й позбутися самотності, пані Мая відчуває прірву між собою та суспільством. Жінка стикається з розчаруванням у людях, зокрема в чоловіках, адже ніхто не відповідає її ідеалам продовжити чистоту раси, хіба що з'явилася надія на стосунки з військовим Фріцом. На нашу думку, неспромога досягти внутрішньої гармонії штовхає її до слідування марним гаслам, що в умовах війни, подвійної моралі та лицемірства унеможливить для неї відчуття справжнього щастя.

Окрім цього, У. Самчук навмисно протиставляє героїнь Маю та Аду, щоб підкреслити різні погляди на створення «нового» світу та роль особистості в ньому. Жінки по-різному сприймають любов: Мая шукає ідеального чоловіка та постійно балансує між очікуванням і реальністю. Вона відмовляє Грінові через його походження, а той своєю чергою зазначає: «...не маю наміру псувати вашу добру расу» (Самчук, 2020: 88). Натомість Ада керується почуттями й готова бути з коханим, незважаючи на його соціальний статус чи етнічне походження. Вона представляє інший тип жінки: її світ спрощений, вона не заглиблюється у філософські пошуки чи «високі ідеї» й не намагається осягнути сенсу свого буття.

Головна героїня замислюється над важливими проблемами свободи та вибору. Жінка прагне самостійно визначати свій життєвий шлях і діяти відповідно до власних принципів, однак це нерідко призводить до нерозуміння з боку суспільства. Створюючи образ Маї, У. Самчук розкриває екзистенційний конфлікт та підкреслює: людина у своїх прагненнях і вчинках завжди стикається з обмеженнями, зумовленими зовнішніми обставинами, загальнолюдськими цінностями та нормами. Водночас справжня свобода полягає у вірі у власні ідеали та відданості своїм мріям.

Події драми розгортаються в період Другої світової війни. Обираючи такий історичний контекст, У. Самчук порушує питання гуманності та впливу війни на людину. Автор показує, як у критичних ситуаціях може змінюватися психологія особистості: людина стає байдужою, втрачає здатність до співчуття, а її поведінка набуває жорстоких, майже «звір'ячих» рис. Це підкреслює репліка: «Люди, що посилають на танки звірята, – не люди...» (Самчук, 2020: 93). Персонажі драми демонструють психологічні зміни по-різному. Скажімо, пані Мая, попри роздуми про високу місію жінки, не виявляє співчуття до людей, які гинуть у війні: «Таких людей мені не шкода...» (Самчук,

2020: 105). Німецький сотник Фріц підтримує війну як природний процес, показує свою расову вищість, знецінюючи при цьому людські життя, перетворюючи їх на частину ідеологічної політики: «Ми, власне, бачили безглуздість тих людей. На кожному кроці...» (Самчук, 2020: 94). Директор Грін розуміє хибність думок своїх знайомих, але обирає позицію пристосуватися до життєвих обставин: «Маю безліч діла. Я щойно починаю жити...» (Самчук, 2020: 127). Усе це свідчить про те, що поняття гуманності стає відносним і деформується під впливом війни й ідеології.

Посилити розуміння контексту драми допомагає епіграф. У ньому автор гостро засуджує війну, що охопила Європу. Слова «люди, які женуть левині звірята на танки, не заслуговують кращої долі» (Самчук, 2020: 77) підкреслюють дегуманізацію, яку спричиняє збройний конфлікт, де людське життя знецінюється. Фразою «це вік не людяности, а сталевости» (Самчук, 2020: 77) письменник наголошує, що ідеали, мораль більше не мають визначальної ролі – натомість домінують байдужість, жорстокість і прагнення влади. У цьому новому світі править «сталь» – символ зброї, холоду та бездушності, а людина перетворюється на живу силу, інструмент для досягнення чужої мети.

Зображуючи пані Маю та її оточення, У. Самчук змушує читача замислитися, якою ж є справжня жертва людини у світі, сповненому радикальних поглядів, абсурдних ідеологічних переконань, амбівалентних позицій. Людина, яка беззастережно служить насаджуваним ідеям, піддається суперечливій ідеології, ризикує втратити ціннісні орієнтири. У творі пані Мая та Фріц вірять в ідеї про перевагу німецької раси, важливість війни тощо. Це свідчить не лише про кризу загальнолюдської моралі, але й підкреслює руйнівну силу війни, що призводить до фізичної та духовної катастрофи людства.

Висновки. П'єса «Жертва пані Маї» У. Самчука спрямована на розкриття внутрішніх протиріч головної героїні – прихильниці концепції Нової Європи, типової представниці свого часу, а також на увиразнення морально-етичних проблем і конфліктів людини в умовах війни. П'єса демонструє складність морального вибору, конфлікт між інстинктами та соціальними обов'язками, а також питання ідентичності та расової належності у воєнні часи. Таким чином, У. Самчук у драмі «Жертва пані Маї» не тільки відображає реалії 1930–1940-х років, а й порушує питання ціннісних орієнтирів, що має універсальне значення для будь-якого історичного періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вісич О. Просторові координати метадраматичної поетики п'єс Уласа Самчука. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. 2024. Вип. 22 (90). С. 61–65.
2. Домбровська Т. О., Немченко І. В. Художні диференціації драм У. Самчука та Б. Брехта. *Scientific review of the actual events, achievements and problems*. Berlin, 2023. С. 218–220.
3. Кінчак І. Ю. Образ радіо в драматургії Уласа Самчука. *Студентські наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : «Соціогуманітарні науки». 2024. Вип. 3 (15). С. 28–34.
4. Руснак І. Поетика інтелектуальної драми Уласа Самчука. *Слово і Час*. 2010. № 6. С. 43–50.
5. Самчук У. Жертва пані Маї. *Драми / упоряд., передмова, комент. І. Руснак*. Харків : Фоліо, 2020. С. 75–128.

REFERENCES

1. Visych O. (2024) Prostorovi koordynaty metadramatychnoi poetyky pies Ulasa Samchuka. [The spatial coordinates of the metadramatic poetics of Ulas Samchuk's plays]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» : seriia «Filolohiia»*. Vyp. 22 (90). S. 61–65 [in Ukrainian].
2. Dombrovska T. O., Nemchenko I. V. (2023) Khudozhni dyferentsiatsii dram U. Samchuka ta B. Brekhtha [Artistic differentiations of the dramas of U. Samchuk and B. Brecht]. *Scientific review of the actual events, achievements and problems*. Berlin, S. 218–220 [in Ukrainian].
3. Kinchak I. Y. (2024) Obraz radio v dramaturhii Ulasa Samchuka. [The image of radio in the dramaturgy of U. Samchuk]. *Studentski naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriia «Sotsiohumanitarni nauky». Vyp. 3 (15). S. 28–34 [in Ukrainian].
4. Rusnak I. (2010) Poetyka intelektualnoi dramy Ulasa Samchuka. [Poetics of Ulas Samchuk's intellectual drama]. *Slovo i Chas*. № 6. S. 43–50 [in Ukrainian].
5. Samchuk U. (2020) Zhertva pani Maii [The Victim of Pani Maya]. *Dramy / upor., peredmov, koment. I. Rusnak*. Kharkiv : Folio, S. 75–128 [in Ukrainian].